

ВІДГУК

опонента на дисертацію **Лабенка Олександра Миколайовича**
на тему: **«Формування фінансової політики
природокористування в Україні»,**
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

1. Актуальність теми дисертаційної роботи обумовлена значущістю ефективного управління природними ресурсами для забезпечення сталого розвитку країни. Сучасні екологічні виклики, такі як забруднення повітря та води, вирубка лісів, знищення біорізноманіття та зміна клімату, потребують розробки комплексних та ефективних фінансових механізмів для їх вирішення.

Україна, як і багато інших країн, стикається з проблемами, що виникають через нерегульоване використання природних ресурсів та недостатнє фінансування природоохоронних заходів. Фінансова політика природокористування має на меті забезпечити раціональне використання природних ресурсів, їх збереження та відновлення, а також зменшення негативного впливу на навколишнє середовище.

Розробка та впровадження ефективної фінансової політики природокористування є ключовим елементом сталого економічного розвитку. Вона включає не лише управління природними ресурсами, але й створення сприятливих умов для інвестицій у "зелені" технології та проекти, що можуть сприяти економічному зростанню за одночасного зниження екологічного навантаження. Така політика також сприяє соціальній справедливості, забезпечуючи справедливий розподіл прибутків від використання природних ресурсів та захист прав місцевих громад.

Україна, як учасник міжнародних угод та конвенцій з питань охорони навколишнього середовища, зобов'язана розвивати та впроваджувати політики, спрямовані на зменшення негативного впливу на довкілля. Формування фінансової політики природокористування є важливим кроком на шляху до виконання цих зобов'язань та адаптації до змін клімату. Це включає інвестування в підвищення енергоефективності, розвиток відновлюваних джерел енергії та покращення стійкості інфраструктури та екосистем.

Таким чином, дослідження та розробка фінансової політики природокористування є надзвичайно важливими для майбутнього України. Вони сприятимуть сталому розвитку, збереженню та відновленню природних ресурсів, забезпечуючи екологічну безпеку та соціально-економічну стабільність країни.

2. Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, викладених у дисертації

Застосування великого переліку методів економічних досліджень

дало дисертанту можливість отримати науково-теоретичні та науково-прикладні результати, що характеризуються високим рівнем достовірності та обґрунтованості.

Теоретичні та практичні розробки ґрунтуються на загальнонаукових методах (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, порівняння), які використані в процесі дослідження наукової проблематики в питанні фінансової політики та її можливостей у регулюванні природокористування. Економіко-статистичних методах, а саме групування, картографії, кореляційно-регресійного аналізу, що використані у визначенні вагомості впливу фінансових механізмів на обсяги викидів у навколишнє природне середовище. Таксономічний метод був використаний для класифікація інструментів фінансової політики природокористування. Метод порівняльної аналітики – порівняння економічних показників різних країн або регіонів для вивчення тенденцій, ефективності політик чи інших економічних явищ.

Ідентифікація можливості розробки та впровадження механізму платежів за поєзакисні лісосмуги як екосистемну послугу ґрунтується на методі експертних оцінок.

Дослідження ролі інститутів (правових, соціальних, політичних) у формуванні економічних процесів та результатів здійснено з допомогою інституційного аналізу.

Перераховані вище методи дають можливість глибше зрозуміти процеси й розробляти ефективні стратегії розвитку й регулювання процесів природокористування з використанням фінансових механізмів та інструментів.

Застосування зазначених методів сприяло узагальненню та переосмисленню теоретичних основ формування фінансової політики природокористування з урахуванням сучасних глобальних трендів фінансування природоохоронної та екологічної діяльності, проаналізувати значний масив статистичних даних, що стосуються стягнення рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів та екологічного податку, а також динаміки фінансово-інвестиційного забезпечення охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів.

У підсумку проведене дослідження дало можливість Лабенку О. М. отримати обґрунтовані та достовірні результати, які мають певну цінність для теорії, методології та інституціонального забезпечення формування фінансової політики природокористування в Україні.

3. Наукова новизна і достовірність отриманих результатів

Дисертація Лабенка О. М. містить науково-теоретичні та науково-прикладні результати, що характеризуються науковою новизною як в частині розроблення теоретико-методологічних засад формування та реалізації фінансової політики природокористування, так і в частині формування

набору практичних рекомендацій щодо модернізації фінансової політики природокористування на рівні держави так і територіальних громад.

Новизна дисертаційного дослідження розкривається наступним:

вперше:

- визначено поняття «фінансова політика природокористування», що розглядається як сукупність комплексу заходів, спрямованих на регулювання фінансового сектору, принципів та функцій формування, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів на міжнародному, державному та місцевому рівнях, з урахуванням специфічних (притаманних процесу природокористування) підходів) задля досягнення стійкості, екологічної стабільності, соціальної справедливості та адаптації до екологічних та природних викликів;

- на основі емпіричного аналізу сформульовано і обґрунтовано методичні рекомендації щодо впровадження принципів фінансової політики в систему природокористування, які передбачають забезпечення інноваційного підходу до управління природними ресурсами, який враховує наступні елементи: специфіку національної економіки; екологічне законодавство; стійкість і адаптивність; практична інтеграція; міжсекторальний підхід;

- розроблено механізм прогнозування впливу інвестицій на обсяги забруднення атмосферного повітря, що сприятиме зменшенню екстерналій за результатами такого процесу;

удосконалено:

- концептуальні засади парадигми фінансової політики природокористування, які розкриваються через сукупність інструментів, що дозволяють сформулювати підґрунтя пріоритетних напрямів її реалізації, а саме: система оподаткування, система фінансування, участь громадськості, стимулювання інновацій та регулювання ринку. Розроблено наукові підходи до визначення фінансових пріоритетів парадигми сталого розвитку, які, на відміну від нині відомих, розглядаються як науково-теоретичний базис формування та реалізації фінансової політики природокористування;

- систематизацію чинників сприяння стратегічному плануванню та фінансуванню природокористування шляхом виокремлення сутнісно-типологічних груп, що дозволить реалізувати цілісний механізм фінансової політики на засадах сталого розвитку;

- картографічний метод дозволив виявити особливості фінансового механізму природокористування, що відрізняється від існуючих підходів можливістю візуалізувати відслідковування бюджетних видатків на охорону навколишнього середовища, екологічних податків та ресурсних платежів. За результатами аналізу встановлено, що попри загальне зниження цих показників, їхня пропорційна структура залишається незмінною в областях України і можна зробити висновок про стабільність фінансової політики в галузі природокористування та підкреслює необхідність акцентувати увагу

на існуючих механізмах управління природними ресурсами, незважаючи на повномасштабне вторгнення росії;

набули подальшого розвитку:

- уточнено поняття фінансового потенціалу держави, що на відміну від існуючих дозволяє трактувати його як комплексне поняття, яке відображає наявні та можливі до мобілізації фінансові ресурси і включає в себе формування, розподіл, перерозподіл, використання, накопичення та збільшення фінансових активів держави в контексті забезпечення сталого розвитку, з метою забезпечення екологічної стійкості та благополуччя суспільства;

- підходи до формування і реалізації фінансової політики природокористування, що враховують особливості природокористування на державному і місцевому рівнях та сприятимуть оптимальному використанню фінансових інструментів для регулювання природокористування;

- обґрунтування інституційних передумов еволюції фінансової політики природокористування за допомогою систематизації ключових викликів для людства в сфері природокористування, що сприятиме, удосконаленню її методичного інструментарію;

- науково-теоретичне обґрунтування стратегічних пріоритетів формування інвестиційного забезпечення природокористування на засадах сталого розвитку у розрізі ефективної системи оподаткування, механізмів фінансування, стандартів і нормативів, інновацій та прозорості, що сприятиме збалансованому використанню природних ресурсів і забезпеченню їх належної якості на виконання плану післявоєнної відбудови;

- підходи до класифікації фінансових інструментів регулювання природокористування шляхом формування матриці узгодження фінансових інструментів та видів природокористування з прийняттям до уваги нормативно-правового регулювання, економіки та екологічних пріоритетів країни, що обумовить їх цільове спрямування в реалізації стратегії сталого розвитку;

- формалізація обґрунтування інвестиційної стратегії держави в частині фінансування видатків на охорону навколишнього природного середовища з використанням економіко-математичного моделювання залежності викидів забруднюючих речовин від обсягу видатків державного бюджету на охорону НПС, інвестицій за даним напрямком, та надходжень від екологічного податку, що сприятиме удосконаленню методичного інструментарію механізму інвестиційного забезпечення;

- методичні підходи щодо проведення експерименту застосування механізму платежів за екосистемні послуги (схематично) на території типового старостату (села) що надають можливість масштабувати даний платіж для збалансування потреб громади та бізнесу за критерієм самоорганізації;

- систематизація інституційної структури природоохоронної

інфраструктури у ЄС, США та Україні в частині використання ними фінансових інструментів, це сприятиме адаптації найкращих практик розвинених країн в управлінні фінансовою політикою природокористування за ознаками відповідальності та використання фінансового механізму.

Загалом отримані Лабенком О. М. нові наукові результати, які стосуються теоретичних засад та методологічного забезпечення формування і реалізації фінансової політики природокористування доповнюють наявний науково-теоретичний та прикладний інструментарій регуляторного впливу на процеси використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища як на загальнонаціональному рівні, так і на рівні територіальних громад.

4. Повнота викладення результатів дослідження в опублікованих наукових працях

Автором на основі проведеного дисертаційного дослідження опубліковано 30 наукових праць, з яких 20 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 6 статей у періодичних наукових виданнях, включених до категорії «А» Переліку наукових фахових видань України та/або у закордонних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus, 4 тези наукових доповідей. Нормативні вимоги щодо необхідної кількості наукових публікацій у виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз даних, витримано.

5. Ідентичність змісту реферату та дисертації

Змістовна наповненість реферату є вдалою квінтесенцією науково-теоретичних та науково-прикладних положень дисертації, повною мірою відображає фундаментальні та практичні результати наукової новизни, які були отримані на основі проведеного дослідження з використанням широкого спектру загальних та спеціальних методів наукового пізнання. В рефераті повною мірою висвітлено науково-теоретичні, науково-методологічні та прикладні положення, практичні рекомендації та узагальнюючі висновки, що приведені у дисертації.

6. Відсутність академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації

Під час вивчення матеріалів дисертації, аналізу наукових публікацій автора не було виявлено ознак порушення академічної доброчесності, а саме академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації та фальсифікації результатів досліджень. Таким чином, дисертація Лабенка О.М. є самостійною оригінальною роботою та не містить порушень академічної доброчесності. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Високий теоретико-методологічний рівень та прикладна спрямованість отриманих результатів дисертації водночас супроводжуються певними положеннями, які відзначаються дискусійністю як в частині змістовної

інтерпретації окремих категорій і понять, так і в частині формування конкретних складових фінансової політики природокористування. До таких дискусійних положень слід віднести:

1. За матеріалами розділу 3 досліджуються обсяг фінансових ресурсів отриманих від екологічного оподаткування та природоресурсних платежів, інвестиції в заходи з підвищення ефективності природокористування та ступінь фінансового забезпечення процесу природокористування. Результати дослідження можливо було б підсилити розглянувши весь комплекс державних програм, метою яких було забезпечення підвищення ефективності природокористування.

2. Запропонована матриця фінансових інструментів (с.175-177) дозволяє класифікувати фінансові інструменти з урахуванням національного нормативно-правового регулювання, економічних та екологічних викликів. Дослідження доцільно було доповнити більш детальним емпіричним аналізом впровадження фінансових інструментів природокористування у конкретних регіонах України, що допомогло б визначити регіональні особливості та окреслити шляхи подолання існуючих проблем та асиметрій.

3. В роботі проаналізовано еволюційний характер фінансових аспектів природокористування через призму міжнародних заходів (с.91), результуючою частиною яких стали міжнародні декларації щодо необхідності впровадження заходів (інструментів) фінансового характеру для регулювання використання природних ресурсів на засадах сталого розвитку. Разом з тим, дослідження значно збагатилося б за умови визначення заходів, що були впроваджені урядом України в частині імплементації зазначених міжнародних декларацій.

4. В дослідженні приділяється значна увага екологічному та природоресурсному оподаткуванню у механізмі формування та реалізації фінансової політики природокористування. Зокрема, на с.70 охарактеризовано його як частину фінансового потенціалу реалізації фінансової політики природокористування, на с.127 екологічні податки характеризуються як один з ринково орієнтованих фінансових механізмів, на с.173 як один з фіскальних інструментів фінансової політики природокористування тощо. Дослідження доцільно було доповнити аналізом ефективності існуючої системи екологічного і природоресурсного оподаткування в розрізі платежів за спеціальне використання природних ресурсів, як за регіонами країни, так і в частині достатності їх оподаткування, визначаючи достатність у порівнянні з іншими країнами.

5. Параграф 5.2 характеризує інституційне забезпечення реалізації фінансової політики в різних країнах (с.324-332), його доцільно було б доповнити аналізом ефективності існуючих державних та місцевих інституцій, що дозволило б підсилити роботу пропозиціями щодо реформування досліджуваної сфери.

Загальний висновок

Дисертація Лабенка Олександра Миколайовича на тему: «Формування фінансової політики природокористування в Україні» є самостійною, завершеною, логічно упорядкованою кваліфікаційною науковою працею, яка виконана на актуальну тему і відповідає паспорту спеціальності. Отримані результати дослідження і наведені рекомендації в сукупності забезпечують вирішення важливої міждисциплінарної наукової проблеми, яка полягає в формуванні теоретико-методологічних засад удосконалення фінансової політики природокористування з урахуванням викликів післявоєнного відновлення національної економіки та євроінтеграційних прагнень України.

За рівнем, теоретичної, методологічної та прикладної значимості, елементами наукової новизни, а також за змістом та оформленням дисертація відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог про оформлення дисертації» та відповідає вимогам «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197, а її автор Лабенко Олександр Миколайович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

**Професор кафедри економіки та фінансів
Мукачівського державного університету,
доктор економічних наук, професор**

Маріанна СТЕГНЕЙ

Підпис професора М.І. Стегней
засвідчую

Учений секретар МДУ

Оксана КОРОЛОВИЧ